

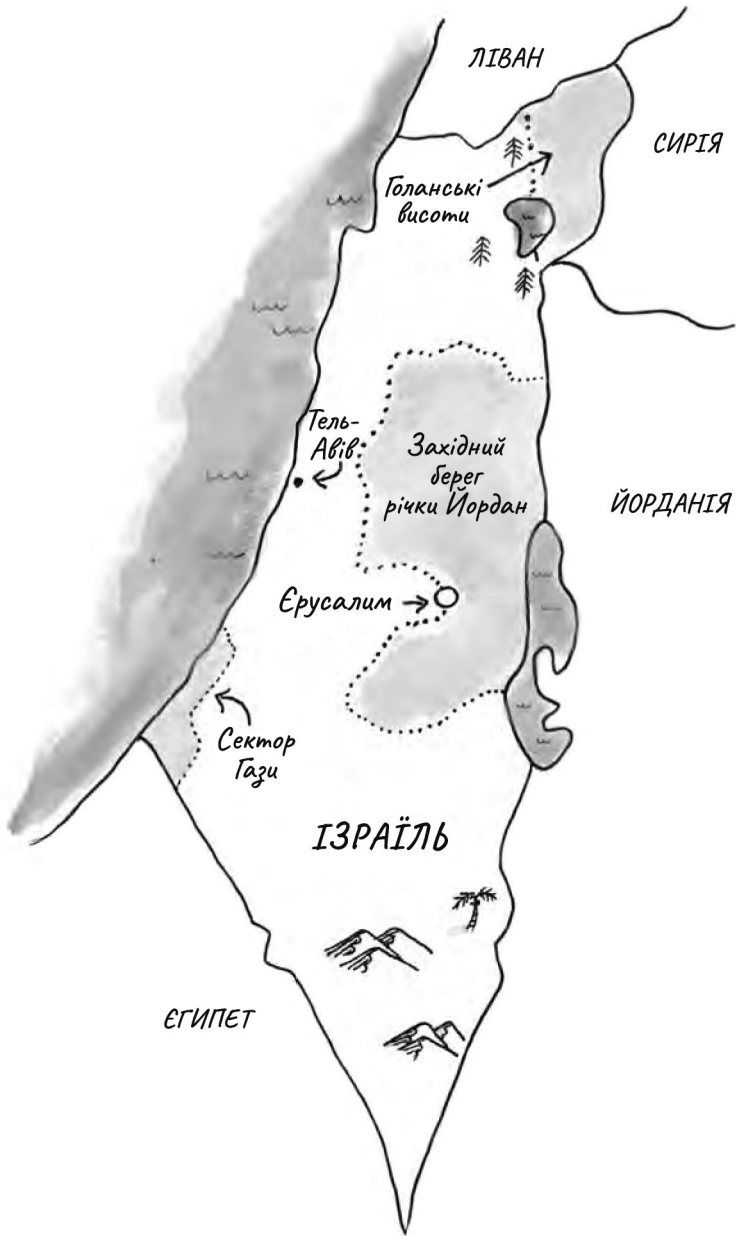
Зміст

Вступ	9
<i>Частина перша. Що відбувається?</i>	
1. Євреї та Ізраїль: з чого почати?	21
2. Сіоністська ідея: організація, імміграція, розбудова (1860-ті – 1917)	31
3. Чекайте, тут уже є люди: а як же палестинці?	42
4. Британія наступає. Перша світова, декларація Балфура та Британський мандат (1917–1939)	47
5. Ізраїль і Накба: незалежність і катастрофа (1947–1949)	61
6. Депортації	70
7. П'ятдесяті: побудова держави та Суецька криза	80
8. Великий вибух: війна 1967 року та реальність, яку вона створила	88
9. Американські гірки: від Війни Судного дня до першої палестинської інтифади (1968–1987)	107
10. Час обтруситися: перша палестинська інтифада	131
11. Ізраїль чекає на Рабина	145
12. Зруйновані надії: кінець Осло	166
13. Останній сюрприз від Бульдозера	182
14. Відступ демократії	192

Частина друга. Чому Ізраїль доводить людей до сказу?

15. Мапа — не те саме, що територія	205
16. Араби Ізраїлю: соціальна рівність чи сегрегація?	211
17. Дивний роман між Ізраїлем та американським єврейством	222
18. Поселення	240
19. Про що ми говоримо, коли говоримо про БДС	256
20. Те саме слово на букву «А»	268
21. Інше слово на букву «А»	272
22. Червоні корови в серці країни: Ізраїль та Армагеддон	276
23. Надія є	282
<i>Словник термінів конфлікту</i>	<i>292</i>
<i>Подяки</i>	<i>310</i>
<i>Бібліографія</i>	<i>313</i>
<i>Кілька слів про автора й ілюстратора</i>	<i>317</i>
<i>Примітки</i>	<i>318</i>

*Присвячується
Біллу Голдману (1979–2017),
моєму партнеру в роботі над цією книгою,
та Чарлі Ноксону (1999–2019),
який тільки-но почав в усьому цьому розібратися.*

Вступ

Чи буває з вами таке, що, коли під час званої вечери мова заходить про Ізраїль, вам одразу хочеться втекти в іншу кімнату?

Я вас розумію. Мене часто запитують: «Можете пояснити мені всю цю ситуацію з Ізраїлем за, ну, скажімо, хвилин десять чи й менше?». Люди хочуть знати, хочуть зрозуміти й хочуть, щоб я їм все це виклав ще до того, як подадуть закуски. На прочитання цієї книги піде більше, ніж десять хвилин, але це не буде щось страшне, сумне і політичне. Сподіваюсь, навпаки, це буде цікава й захоплива книга, після прочитання якої ви легко зможете висловити свою позицію в будь-якій розмові про Ізраїль на будь-якій званій вечері. Ізраїль.

Справді, чи існує ще якась тема, в якій стільки розумних, освічених, високоінтелектуальних людей так емоційно висловлювали б непохитні переконання, водночас так мало розбираючись у цій темі? Проблема ускладнюється тим, що всі ці люди, незалежно від позиції, переконані, що знають, про що говорять. Вони щиро вірять у те, що здається їм правдою.

Неважко зрозуміти чому.

Більшість із нас багато чули про Ізраїль: у церкві, синагозі чи мечеті, від батьків, дідусів і бабусь, в гостях, у подорожах, на кампусах. І, звичайно ж, у новинах: Ізраїль може похизуватись однією з найбільших спільнот іноземних кореспондентів у світі. Ми зустрічаємо Ізраїль онлайн, в дописах у фейсбуці, твітах, у подкастах і блогах. Ми виростили, читаючи про нього в книжках на кшталт «Ексодусу» Леона Юріса або «Джерела» Джеймса

Міченера. Ми дивились «Десять заповідей» і «Принца Єгипту». І звикли бачити Ізраїль у всіх заголовках, де він займає простір, абсолютно непропорційний розміру самої країни, її населенню та світовій присутності.

*Гарячі точки світу.
Порівнюємо!*

Не вірите мені? Спробуйте так: заугліть «конфлікт в Україні». Мені видає приблизно 107 мільйонів результатів. Далі спробуйте «конфлікт у Північній Кореї». Мій результат — 95 мільйонів згадувань. А тепер заугліть «конфлікт в Ізраїлі». І ми маємо рекорд: 181,8 мільйона результатів. Населення України становить 45,4 мільйона; українці відбиваються від Росії, де проживає 143,5 мільйона осіб. Населення Північної Кореї — 25 мільйонів. Мабуть, найбільш воєнізований кордон у світі відділяє її від 50 мільйонів південних корейців. А Ізраїль? Це країна, 8,7 мільйона населення якої застрягли у вічному конфлікті з 4,75 мільйона палестинців. Тепер розумієте, про що я?

Безперечно, після отримання всієї інформації, усіх тих історій, у людей формуються досить сталі переконання щодо цього

питання. Однак це зовсім не означає, що ці переконання засновані на... власне, фактах — на безпосередньому розумінні ситуації й того, що до неї призвело. Справді, уся ця відданість, прихильність і переконання часто засновані на чомусь іншому: суб'єктивній історії, родових переказах, що посилюють позицію сторони, яку підтримує конкретна особа. Проте, як кажуть, кожен має право на власну думку, але не на власні факти.

Щойно ці розповіді пускають коріння в головах людей... Що ж, щастя тому, хто намагатиметься переконати їх у тому, що вони неправильно розуміють суть конфлікту. Насправді вся сфера зв'язків з громадськістю займається *поширенням* односторонніх, заангажованих розповідей про ізраїльсько-палестинський конфлікт.

Ще одна вправа з гуглом: погляньте на силу-силенну вебсайтів, відео на ютубі та інших онлайн-джерел, котрі заявляють, що розкажуть «усе про конфлікт за 10 хвилин». Ви побачите, що більшість із них пояснює, чому одна сторона права й невинна, чому її дії справедливі, а інша сторона — просто втілення віроломства. Цього може бути достатньо на емоційному рівні, але це зовсім не наближує до розуміння, що ж там відбувається насправді. Це просто черговий фронт пропагандистської війни.

Багато хто з досить розумних, освічених людей виступає «за Ізраїль» або «за Палестину», але оповідає тільки частину історії. Вони або не визнають, або справді не бачать того, що ізраїльтяни й палестинці однаково і праві, і неправі — обидві сторони стали жертвами сил поза своїм контролем, жертвами одне одного та себе самих.

А як же мільйони людей, що відмовляються ставати на бік лише однієї зі сторін у цій історії? Що ж їм думати? І взагалі, навіть взагалі цим перейматися? Чи існує якийсь спосіб зрозуміти те, що часто здається найскладнішим, найнезбагненнішим і найдавнішим конфліктом у світі?

Ця книжка — спроба пояснити, чому Ізраїль та ізраїльсько-палестинський конфлікт може доводити до повного сказу цілком притомних людей. Це історія про те, чому Ізраїль перетворює

деяких класичних лібералів на ультраконсерваторів в одному-єдиному — єврейському — питанні. Це історія про те, чому прогресивні люди, співчутливі й розважливі, раптом обирають Ізраїль для бойкотів, санкцій і виявів громадського осуду, що їм і на думку не спало би застосувати до, скажімо, будь-якої з дюжин інших держав. Це історія про те, чому Ізраїль викликає таку безумовну відданість і вірність у деяких євангелістів, котрі в житті не зустрічали єврея чи для яких євреї — це або душі, які потрібно рятувати, або іскра, з якої розгориться Апокаліпсис. І, нарешті, це історія про те, чому іноді здається, що Ізраїль — це відповідь на питання «що не так із цим світом?» для половини людей, що його населяють, і питання «що так з цим світом?» для другої половини. Для тих, хто воліє залишитись осторонь і спостерігати, це історія про те, чому варто перейматися, чому Ізраїль має значення, і чому так важливо підтримувати тих ізраїльтян і палестинців, що намагаються розв'язати конфлікт, не лише на Близькому Сході, а й в усьому світі.

У цій книзі я спробую пояснити історію й загальні обриси одного з найскладніших конфліктів у світі, не вдаючись до пропаганди і не викликаючи бажання знуджено позіхнути. Однак, хоч я і не займатимусь тут пропагандою, особиста зацікавленість, як і власна позиція, у мене все-таки є. Я вважаю, що ізраїльсько-палестинський конфлікт по своїй суті — це боротьба «праведних жертв», як сказав Бенні Морріс¹: двох народів, обидва з яких мають право на цю землю, обманутих рештою світу, одне одним і кожен сам собою. Цей конфлікт стосується землі, а також пам'яті й законності; права на існування і права на самовизначення. Він стосується виживання й справедливості, змагання ідей, кожному з яких прибічники вважають «єдино істинною». Ці ідеї розпалює не лише здобутий досвід, а й історії та релігійні традиції, сім'ї, медіа, політичні переконання. А ще різні рівні невігластва, навмисного або ні. На мою думку, найбільша перешкода у вирішенні ізраїльсько-палестинського конфлікту — це не брак політичної винахідливості, а брак політичної волі.

Скажу ще простіше: на мою думку, всі — і палестинці, й ізраїльтяни — повинні мати рівні права й гарантії безпеки. Є прибічники цього конфлікту, котрі вважають, що лише деякі люди заслуговують на таке, і, на мою думку, помиляються.

Що ж до моєї позиції, то я — продукт ліберальної громади американських євреїв. Досить довго мої знання ізраїльсько-палестинського конфлікту обмежувалися тільки версією ізраїльської сторони. Насправді в розмові американців ізраїльська версія конфлікту часто значно переважає палестинську. В певному сенсі тут буде те саме, з однією різницею. Я підходжу до історії Ізраїлю, його конфліктів із сусідами й палестинцями як людина, що безпосередньо знайома з різноманітними аспектами «про-ізраїльської» версії, поширеної серед американців. Хоч це тільки одна версія конфлікту, вона досить важлива і, на моє переконання, гостро потребує критичного огляду, переосмислення й еволюції. Я не можу говорити за всіх палестинців (як, загалом, і за ізраїльтян), але можу запропонувати більш збалансований і вдумливий підхід до цього непростого питання, ніж той, що є зараз.

Я глибоко не байдужий до цієї країни, і саме тому мене зацікавила тема конфліктних відносин, у які було втягнуто Ізраїль.

Якось брат сказав, що, коли йдеться про Ізраїль, я «беру New York Times надто близько до серця». Він мав рацію. Ізраїль може надихати й заплутувати, може давати надію, а може й безсоння. Сьогодні я керую Фондом «Новий Ізраїль», найбільшою неурядовою організацією, метою якої є досягнення демократії й рівності для всіх ізраїльтян. Я розумію, чому ця історія така важка. Більшість людей не помиляються: вона справді складна. Проте ми можемо розібратися в ній разом.

Ви, мабуть, не погодитесь або навіть не повірите всьому, що тут написано. Цю тему можна порівняти з великим мінним полем: щось із того, що ви тут читаете, може засмутити, про щось ви дізнаєтесь уперше або не погодитесь із моїм аналізом чи висновками. Можливо, ви навіть будете проти слів, якими я описуватиму цей конфлікт. Але це нормально: розмови про Ізраїль рідко проходять спокійно й нудно. Я розповім історію, поясню свою позицію, а ви зробите власні висновки.

На сторінках цієї книги буде чимало інформації, і деякі терміни або події, на які я посилаюся, можуть бути незнайомими. Якщо відчуєте, що заплутались, звертайтеся до «Словника термінів конфлікту» в кінці книжки. Там ви знайдете найважливіші терміни, що використовуються в цій дискусії. Ви побачите, що коли йдеться про Ізраїль, то вибір назви для місця, політичного руху або навіть війни може стати тією міною, про яку я згадував вище. Словник допоможе розібратися в цій історії та проходити такі мінні поля, або хоча б краще розуміти їх.

Ізраїль, WTF?

Досі пам'ятаю, як уперше усвідомив рівень сказу, до якого Ізраїль може доводити людей. Це була середина 1980-х, ми були на бар-міцві троюрідного брата в Чикаго. Мені було десь шістнадцять-сімнадцять. Раніше того року моя сім'я вперше з'їздила до Ізраїлю в рамках «місії», спонсорованої United Jewish Appeal, єврейською філантропічною організацією. Мама, тато й молодший брат добре проводили час, усе було їм цікаво, а через десять

днів, щасливі й задоволені, вони повернулися до звичного життя. А я? Я підсів.

Тоді, в середині 1980-х, у міському домі в Лінкольнвуді, штат Іллінойс, снуючи між тарілками із закусками та родичами, зайнятими розмовами про те й про се, я почув, як старий двоюрідний дідусь розповідав про Ізраїль групі моїх молодих кузенів. Я підійшов послухати, адже в пам'яті досі були живі враження від поїздки в Ізраїль. Він палко засуджував ворогів Ізраїлю, чомусь дуже гнівно — хоч ніхто з ним не сперечався — і явно не без підготовки. Якщо Ізраїль загине внаслідок ядерної атаки, сказав він, то він сподівається, що решта світу піде вслід за ним. Приголомшений (і навіть трохи наляканий), я сказав: «Ви хочете сказати, що сподіваєтесь, що Ізраїль забере з собою всіх своїх ворогів, так?».

Він уп'явся в мене тим роздратованим поглядом, що ним старші євреї з його покоління дивляться на ідіотів: «Ні. Я сказав "Сподіваюсь, що *весь світ* згорить, якщо Ізраїль буде знищено»».

«А як же ваші онуки в Чикаго?» — запитав я.

Він знизав плечима й повторив: «Увесь світ».

З тої хвили Ізраїль став моїм основним інтересом, навіть одержимістю, і досі залишається нею.

Я жив в Ізраїлі в золотий період прем'єр-міністра Іцхака Рабина, в середині 1990-х. Цей переломний, обнадійливий і незавершений період дуже глибоко вплинув на мене й мою позицію щодо Ізраїлю. Один момент виділяється досі, хоча минуло багато років. Якось улітку 1994 року я йшов додому, у свою квартиру в Єрусалимі. Я (як і решта людей, що були на вулиці) поглянув угору й побачив велетенський цивільний реактивний літак, що летів зі сходу². Він летів низько, зробив два кола над містом і повернувся назад. Люди навколо здивовано говорили: хто був у тому літаку? Що він там робив?

Те, що ми тоді побачили, було неможливим у геополітичному плані. На схід від Ізраїлю та окупованого Ізраїлем Західного берега була Йорданія — держава, з якою Ізраїль давно перебував у стані війни. Літаки не літали зі сходу, з Йорданії в Ізраїль, а тим більше не кружляли над Єрусалимом, хіба якщо збиралися скинути на нього бомби. Дійшовши до вулиці, на якій жив, я побачив міцного чоловіка, власника ринку в моєму кварталі, що стояв на вулиці й слухав новини по радіо. «Хто був у тому літаку?» — запитав я.

Він поглянув на мене очима, повними сліз і подиву, і сказав: «Там був король!».

Так жителі Єрусалиму дізналися про те, що Ізраїль і Йорданія підписали мирний договір. На честь цієї події король Хусейн, досвідчений льотчик-винищувач, сів за штурвал свого королівського літака й зробив два кола над Єрусалимом, салютуючи місту, яким колись правив. А в аеропорту імені Бен-Гуріона, що поблизу Тель-Авіва, прем'єр-міністр Іцхак Рабин, старий солдат і начальник штабу ізраїльської армії, що завоювала Східний Єрусалим у 1967 році, говорив з ним з пункту управління польотами. Для мене ця подія символізувала надію і можливість примирення, нового початку для старих ворогів.

Вона досі надихає мене, і це добре. У питаннях Близького Сходу нам усім потрібне джерело натхнення. Тому що навіть якщо зараз усе тихо, настане новий раунд ізраїльсько-палестинського кровопролиття. І цей конфлікт, підтримуваний

і розпалюваний глибокими переконаннями, священними текстами та болючими історіями, продовжуватиме впливати на всіх нас, на весь світ. Якщо ми хочемо допомогти у вирішенні цієї проблеми, то в наших інтересах зрозуміти її.

Мета цієї книги — допомогти вам зрозуміти Ізраїль, складні й заплутані реакції, які він викликає в різних людей, а також сто й один рік конфлікту між арабами та євреями на клаптику землі між річкою Йордан і Середземним морем. Перша частина розповідає, як ми до цього дійшли, а друга присвячена розгляду найбільш суперечливих питань, що визначають сьогоднішні дебати. Ця книжка не підтримує жоден з двох таборів, що намагаються охарактеризувати ці дебати як «Ізраїль завжди правий» або «Ізраїль завжди неправий». Я дуже сподіваюсь, що вона допоможе вам відійти від панівної дихотомії й зрозуміти, що, коли мова йде про Ізраїль, немає чорного й білого. Ізраїль — це завжди сіре.

